

«ЕЛЕКТРОННИЙ СУД» ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПЕРЕГЛЯД СУДОВОГО РІШЕННЯ В РАЗІ ВТРАТИ МАТЕРІАЛІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СПРАВИ

“ELECTRONIC COURT” AS AN EFFECTIVE MEANS ENSURING THE RIGHT TO JUDICIAL REVIEW LOST IF MATERIAL ADMINISTRATIVE AFFAIRS

Кайдашев Р.П.,

кандидат юридичних наук, докторант
Міжрегіональної академії управління персоналом

Стаття присвячена питанням удосконалення напрямів збереження матеріалів справи в разі її втрати. Робиться висновок, що «Електронний суд» – ефективний засіб забезпечення права на перегляд судового рішення в разі втрати матеріалів адміністративної справи.

Ключові слова: електронний суд, адміністративне судочинство, адміністративна справа, перегляд судового рішення, судові рішення.

Стаття посвячена вопросам усовершенствования направлений сохранения материалов дела в случае его потери. Делается вывод, что «Электронный суд» – эффективное средство обеспечения права на пересмотр судебного решения в случае потери материалов административного дела.

Ключевые слова: электронный суд, административное судопроизводство, административное дело, пересмотр судебного решения, судебное решение.

The article is sanctified to the questions of improvement of directions of maintenance of business materials in case of her loss. Drawn conclusion, that the “Electronic court” as effective backer-up of right on the judicial second thought in case of loss of materials of administrative business. Summarizing the all above-mentioned, it is possible to mark one only, that introduction and development of programmatic complexes of conduct of judicial circulation of documents, introduction of electronic business, electronic court, all of it results in reduction of terms of consideration of businesses, improvement of access to the justice, are another guarantee for maintenance of business materials and allows will provide continuity judicial process.

Key words: electronic court, administrative rule-making, administrative business, judicial second thought, court decision.

Актуальність теми. Необхідність упровадження електронного документообігу в судовій системі України насамперед зумовлена розвитком інформаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності. Виготовлення, обробка та зберігання процесуальних документів в електронному вигляді дають змогу прискорити роботу суддів, скоротити процесуальні строки й витрати на виготовлення документів, значно полегшити складання статистичних звітів і багатьох інших допоміжних даних. Відтак автоматизація процесу документообігу надає можливість оптимізувати роботу всіх учасників судового процесу, як результат, зменшити матеріальні, духовні та фізичні витрати [1].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу підвищити рівень доступу громадян до влади, що відповідає пріоритетним цілям демократичних держав [2].

Крім того, в умовах проведення антитерористичної операції й окупації Республіки Крим існують численні випадки, коли адміністративні суди не можуть забезпечити реалізацію особі права на перегляд судового рішення в разі, коли матеріали судової справи втрачено.

Різні аспекти перегляду судових рішень були предметом досліджень В.М. Бевзенка, С.В. Васильєва, К.В. Гусарова, В.В. Комарова, Е.Ф. Демського, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Р.О. Кукурудзи,

Т.О. Коломоєць, Р.О. Куйбіди, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, О.І. Миколенка, О.М. Пасенюка, Ю.С. Педька, В.Г. Перпелюка, М.Й. Штефана та інших.

На рівні дисертаційних досліджень перегляд судових рішень був предметом вивчення М.М. Ульмера, О.О. Буцьких і М.М. Глуховері. Однак у цих працях проаналізовано окремі питання вдосконалення перегляду судових рішень у разі втрати матеріалів справи.

Метою статті є з'ясування можливостей «Електронного суду» в збереженні матеріалів адміністративної справи.

Виклад основного матеріалу. Ще одним шляхом до нової якості судочинства, його прозорості й ефективності є існування електронного суду [3].

«Електронний суд» упроваджується для такого:

- забезпечення відкритого доступу всіх учасників судового процесу до інформації за допомогою інтернет-ресурсів та інформаційно-довідкових кіосків;
- переходу до відправлення і прийому всіх документів, що оброблюються в судах, в електронному вигляді;
- налагодження системи електронного обміну з базами даних різних державних органів;
- повна комп'ютеризація процесів судового діловодства і створення єдиного електронного архіву судових документів [4].

Основний принцип проекту «Електронний суд» полягає в налагодженні процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого й неупередженого правосуддя в Україні

Відповідно до розробленої в Україні Концепції «Електронний суд», основними її завданнями є такі [5]:

а) надання можливості фізичній або юридичній особі направити до будь-якого суду країни підписаний електронним цифровим підписом документ (апеляційну або касаційну скаргу) разом із пакетом супутніх документів за допомогою мережі Інтернет;

б) надсилання стороні судового процесу електронної копії процесуального документа або повістки засобами електронного або мобільного зв'язку (e-mail або SMS);

в) розробка та впровадження універсального формату обміну даними, завдяки якому стане можливою передача справ і документів між автоматизованими системами документообігу суду різних розробників, так звана «загальна шина даних».

Якщо розтлумачити всі завдання більш детально, то надсилання сторонам процесуальних документів регламентується Тимчасовим регламентом обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, який затверджений Наказом Вищого адміністративного суду України від 20.01.2015 № 3. Відповідно до його положень, суд після виготовлення й підписання процесуального документа паралельно з порядком, визначеним процесуальним законодавством, надсилає електронні копії процесуального документа (судові рішення, повістки-виклики та повістки-повідомлення), скріплені електронним цифровим підписом, електронною поштою на поштову скриньку учасника судового процесу, якщо такий учасник зареєстрований у Системі як Користувач [6].

Що означає таке положення? По-перше, електронний документ не замінює звичайну процедуру отримання процесуальних документів. Такий спосіб отримання виконує лише допоміжну функцію. По-друге, таким засобом можна скористатися лише після реєстрації в Системі (процедура не складна, лише достатньо зазначити свої особисті дані) та подання до суду підписаної заяви.

Під час реєстрації в Системі Користувач обов'язково заповнює форму реєстрації із зазначенням такої інформації:

– найменування для юридичних осіб або прізвище, ім'я по батькові для фізичних осіб і фізичних осіб-підприємців;

– для юридичних осіб – ідентифікаційний код юридичної особи, для фізичних осіб і фізичних осіб-підприємців – ідентифікаційний номер платника податків – фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія й номер паспорта громадянина);

– адреса місцезнаходження або місця проживання (з обов'язковим зазначенням поштового індексу);

– адреса особистої електронної пошти (e-mail) Користувача, яка надалі буде використовуватись Адміністратором для інформування Користувача про пароль доступу до Системи (у разі його зміни або з метою нагадування Користувачеві пароля), а також повідомлення Користувача про події надходження на електронну адресу інформації по судових справах;

– номери телефонів (факсів);

– інформація про особу, яка внесла дані (прізвище, ім'я по батькові, посада, номер телефону);

– дата й час заповнення, які проставляються автоматично;

– згода суб'єкта персональних даних на обробку персональних даних (для фізичних осіб).

У разі відповідності й повноти внесення Користувачем інформації до шаблону форми реєстрації Системою автоматично генерується адреса електронної пошти Користувача у форматі: ідентифікаційний код юридичної особи або ідентифікаційний номер платника податків – фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія та номер паспорта громадянина) «@mail.gov.ua». Після автоматичної генерації адреси електронної пошти Користувач в окремому полі зазначає пароль доступу до поштової скриньки, який надалі Користувач може змінити [7].

Після подання позовної заяви суд зобов'язаний повідомити особу про місце й час розгляду справи, окрім цього, суд повідомляє відповідача й інших сторін по справі (знову-таки рекомендованим листом). На практиці досить часто судові повістки й виклики повертаються до суду з відміткою про недержання з різних причин, наприклад, «за вказаною адресою особа не проживає». У разі неналежного повідомлення сторін суд не може проводити розгляд справи [2].

Або може виникнути зовсім інша ситуація, коли особа отримує повістку пізніше, ніж це може уважатися завчасним повідомленням, що негативно впливає на розгляд справи в розумний строк. Тому необхідно запровадити альтернативний варіант.

Таким варіантом і ще одним важливим аспектом Концепції електронного суду України є інформування судового провадження засобами мобільного зв'язку – SMS. Однак у цій концепції, як і в медалі, є два боки. З одного боку, кожен уже не сприймає повноцінне життя без мобільного зв'язку, а отже, це досить зручно. Проте SMS-повідомлення не можна повністю визнати належним способом виклику особи в судові засідання. На сьогодні направлення повідомлень фізичним особам за допомогою електронної пошти та SMS-повідомлень не матиме ознак достовірності вручення через відсутність відповідного правового регулювання, а отже, відсутність достовірних даних про належність стільникових телефонів адресату, про фактичне їх використання саме адресатом, прочитання електронної пошти саме адресатом – фізичною особою [8].

Хоча всі сумніви стосовно SMS-повідомлень можна розв'язати лише чітко врегулювавши процедури таких повідомлень і дотримуючись законодавчих норм.

Можна виділити такі вимоги, які висуваються до судових SMS-повідомлень:

а) SMS-повідомлення повинні використовуватись для інформування учасників судового провадження про місце, дату й час судового засідання або вчинення окремих процесуальних дій. SMS-повідомлення не направляється в тому випадку, якщо учаснику судочинства необхідно направити документи чи матеріали. Повідомлення або виклик у суд у цьому разі відбувається у звичайному порядку шляхом відправки судової повістки разом із комплектом документів рекомендованим листом;

б) згода учасника судочинства на повідомлення його за допомогою SMS-повідомлень;

в) фіксація факту відправки й доставки SMS-повідомлення учаснику судочинства;

г) SMS-повідомлення надсилаються учасникам судочинства з тим розрахунком, щоб зазначені особи мали достатній термін для підготовки до справи і своєчасної явки в суд;

д) SMS-повідомлення здійснюється лише за згодою учасника судочинства, тобто на добровільній основі.

Порядок підготовки та відправлення SMS-повідомлень повинен передбачати такі дії: 1) протягом робочого дня особа, відповідальна за підготовку тексту SMS-повідомлення, готує відповідне повідомлення, що містить необхідні відомості: дату, час й місце проведення судового засідання, інші дані, передбачені процесуальним законодавством до судового повідомлення; 2) у міру підготовки відповідних повідомлень відповідальна особа передає їх працівникові суду, відповідальному за відправку SMS-повідомлень, разом з інформацією, що містить прізвище, ім'я по батькові абонента, номер мобільного телефону та час, протягом якого необхідно відправити SMS-повідомлення; 3) особа, відповідальна за відправку SMS-повідомлень, направляє SMS-повідомлення учаснику судочинства через спеціалізований Інтернет-сайт; 4) у разі неотримання інформації про доставку SMS-повідомлення абоненту протягом доби проводиться повторна відправка повідомлення; 5) якщо SMS-повідомлення не було доставлене абонентові після двох спроб повторного направлення, то повідомлення або виклик у суд учаснику судових засідань направляються судовою повісткою з повідомленням про вручення; 6) після доставки SMS-повідомлення роздрукована зі спеціалізованого Інтернет-сайту деталізація SMS-повідомлення передається особою, відповідальною за відправку SMS-повідомлень, судді, у провадженні якого перебуває справа, для долучення до матеріалів справи.

Якщо особа власноручно заповнила спеціальну форму-заявку й підписалася на SMS-розсилку, тоді відправлені повідомлення на номер, указаний у заяві, є по праву належним повідомленням особи, скільки є особиста згода на таку форму, отже, для особи так зручніше, і сумніватися в тому, що особа не повідомлена, буде нелогічно та неправильно.

Тому, незважаючи ні на що, усе ж таки перевагами надсилання судової повістки у вигляді SMS-

повідомлення є економія коштів на поштових розсилках і витратних матеріалах (конверти, папір, поштові марки тощо), оперативність отримання інформації для всіх учасників судового процесу, а також зменшення ризику втрати інформації про час і місце проведення судового процесу [4].

Згідно зі звітом «Підсумки роботи Державної судової адміністрації України за 9 місяців 2013 р.», з метою забезпечення завдань концепції «Електронний суд» Державна судова адміністрація України вже розпочала експлуатацію системи «Електронний суд». Завдяки впровадженню цього проекту сторони судового процесу мають можливість у максимально стислий термін отримувати копії всіх процесуальних документів у справі в електронному вигляді. Наразі всі місцеві та апеляційні суди загальної юрисдикції із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду здійснюють відправку електронних копій процесуальних документів сторонам у справі за їх замовленням [9].

Однак на практиці з отриманням копій процесуальних документів у електронному вигляді виникають труднощі, цей процес ще не досконалий. Тому ще є над чим працювати. Хоча процедура відправлення електронного документа чинним законодавством вже регламентована.

Так, відправлення та передавання електронних документів здійснюється автором або посередником в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем або шляхом відправлення електронних носіїв, на який записано цей документ. Якщо автор і адресат у письмовій формі попередньо не домовилися про інше, датою й часом відправлення електронного документа вважаються дата й час, коли відправлення електронного документа не може бути скасовано особою, яка його відправила. У разі відправлення електронного документа шляхом пересилання його на електронному носії, на якому записано цей документ, датою й часом відправлення вважаються дата й час здавання його для пересилання [10].

Формування справ в електронному вигляді надає можливість формувати електронні архіви, що зменшить обсяги паперових архівів, які є значними. Перевагою електронних судових справ є те, що відпадає необхідність направляти матеріали справ у паперовому вигляді для перегляду в апеляційному чи касаційному порядку. Це значно зменшить витрати на відправку справ, особливо багатотомних. Відправка одного тому справи коштує приблизно від 19 до 23 гривень. Якщо за середню ціну взяти 20 гривень і припустити, що суди направляють по одному тому цивільної справи, то за рік на відправку матеріалів цивільних справ із місцевих судів до апеляційних витрачається приблизно трьох мільйонів гривень. Таку саму суму необхідно витратити, щоб повернути цивільні справи до судів першої інстанції. Отже, витрачається приблизно 6 мільйонів гривень на рік, і це тільки на цивільні справи з 1 томом [2].

Отже, підсумувавши, можна з великою достовірністю зазначити, що завданням «Електронного суду»

є оперативність інформування сторін судового процесу, гарантованість такого інформування [11].

Незважаючи на вищевикладені позитивні риси інформатизації системи судочинства, існують також і проблемні моменти, що стримують реалізацію всіх принципів електронного правосуддя. Досі немає єдиного формату обміну даними, завдяки якому стане можливим передання справ і документів між автоматизованими системами документообігу суду різних розробників. Не вдосконалено систему захисту інформації, що обробляється в системі судочинства. Унаслідок фінансової та економічної кризи проекти електронного правосуддя недостатньо фінансуються [4].

Тому, звісно, що «Електронний суд» ще не раз буде допрацьовуватися разом із розвитком життя. Так, ще у 2013 році здобувачка Академії адвокатури України І.В. Камінська запропонувала свою модель функціонування «Електронного суду», у якій запровадження елементів актуальне й на сьогодні.

Так, вищезазначена модель передбачала такі положення, як здійснення будь-яких дій по конкретній справі особою реєструватиметься та авторизуватиметься на відповідному сайті (створюватиме акаунт). Для подання позовної заяви особі буде достатньо заповнити електронну форму з обов'язковими полями заповнення, передбаченими процесуальним законодавством. Також передбачається можливість сплатити судовий збір через Інтернет. Зокрема, особа вводитиме дані своєї банківської картки, з якої автоматично знімається сума судового збору, що одразу висвітлюватиметься на сайті після заповнення даних щодо ціни або виду позову. Після заповнення форми позовної заяви та успішного зняття коштів із банківської картки операція з подання позовної заяви вважається виконаною успішно, а позовна заява – поданою. Позовна заява миттєво надходитиме на сервер суду, реєструватиметься (їй присвоюється реєстраційний номер із поміткою, що це електронний документ) і, відповідно до автоматичного розподілу справ, розподіляється між суддями.

Після автоматизованого розподілу особі миттєво направлятиметься повідомлення, у якому буде вказано номер зареєстрованої справи та прізвище, ім'я по батькові судді доповідача, а також спеціальний логін і пароль електронного доступу до папки, де знаходиться матеріал справи в електронному вигляді, за допомогою якого особа бачитиме рух по справі. Указана папка слугуватиме папкою обміну електронними документами між сторонами у справі та суддею. Усі документи будуть відкриті лише для читання. Кожний документ матиме свій спеціальний реєстраційний номер (вхідний або вихідний) [2].

На сьогодні наша країна дотримується шляху висвітлення судових процесів, використовуючи Інтернет-ресурси. Так, ще зовсім нещодавно свою роботу почав Кабінет електронних сервісів [12]. Такий сервіс пропонує отримання документів із державних реєстрів Міністерства юстиції України в режимі on-line; реєстраційні дії в державних реєстрах України в електронному вигляді; пошук інфор-

мації в державних реєстрах України; користування електронними системами звітності для тих осіб, які здійснюють спеціалізовану професійну діяльність; посилення на різні інформаційні джерела; пошук законодавчих документів, шаблонів (зразків) документів; участь в електронних торгах арештованим майном.

У зазначеному ресурсі особлива увага приділяється електронному судові. Користуючись таким порталом, можна прослідкувати інформацію щодо стадій розгляду судових справ: інформацію про суд, який розглядає справу, сторони спору і предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату й час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого.

Зауважимо, що, відповідно до ч. 3 ст. 6 Цивільного процесуального кодексу України, ч. 3 ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України, ч. 1 ст. 44 Господарського процесуального кодексу України, ч. 2 ст. 27, ст. 517 Кримінального процесуального кодексу України, на веб-сторінці суду сторони процесу й сутність справи не відображаються у справах про таке:

- про усиновлення;
- про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю;
- про злочини проти статевої свободи і статевої недоторканності особи;
- де обвинувачений неповнолітній;
- де є хоча б один документ із заборонаю оприлюднення;
- де клопотання в порядку Кримінального процесуального кодексу України, які розглядає слідчий суддя;
- де скарги на дії, рішення чи бездіяльність слідчого, прокурора.

Отже, підсумовуючи, можемо констатувати, що простір для розвитку електронного суду є, але вже на сьогодні електронний суд у всьому його вияві забезпечує доступність, рентабельність, швидкість судового розгляду.

Систему електронного судочинства можна розглядати як спосіб організації державної влади за допомогою інформаційних мереж, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу й робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій [13].

Діяльність системи електронного судочинства також забезпечується комплексною системою захисту інформації, програмна частина якої повинна мати таку функціональність:

- розмежування доступу користувачів до інформації відповідно до прийнятої політики доступу до інформації;
- захист документів, аудіопротоколів, інших матеріалів судового процесу електронним цифровим підписом;
- антивірусний захист інформації;

– захист мережі суду від DDOS і хакерських атак, несанкціонованого доступу [14].

За останнє десятиліття в галузі інформатизації судової системи нашої країни було зроблено чимало. Розроблено офіційні веб-сайти всіх судових органів, які забезпечують вільний доступ громадян до судової інформації. До речі, веб-сайти відіграють безліч функцій, таких як повідомлення про новини стосовно діяльності судової влади; оприлюднення нормативно-правової бази даних стосовно діяльності судів і судової системи; інформування громадян стосовно порядку звернення до суду, подання позовних заяв, скарг; повідомлення сторін судового процесу, їхніх представників і адвокатів до інформації про стан судових справ, у яких вони беруть участь, в он-лайн режимі; забезпечення доступу до судової практики.

Для забезпечення принципів відкритого судочинства й гласності судових процесів створено Єдиний державний реєстр судових рішень України, до якого заносяться всі судові рішення загальної юрисдикції. Для організації та забезпечення процесів елек-

тронного документообігу використовуються автоматизовані комп'ютерні системи «Діловодство-3» («Д-3») в апеляційних і місцевих загальних судах і «Діловодство спеціалізованого суду» («ДСС») у спеціалізованих судах. Уведено Єдину базу даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень. Проводяться судові засідання за допомогою відеоконференцз'язку. Працює інформаційне вікно суду. Для спілкування суддів і працівників апарату судів створено соціальну професійну мережу «Феміда» тощо [4].

Висновки. Підсумовуючи все вищевикладене, можна зазначити лише одне, що впровадження та розвиток програмних комплексів ведення судового документообігу, електронізація судового процесу, упровадження електронної справи, електронного суду – усе це зумовлює скорочення термінів розгляду справ, покращення доступу до правосуддя, є ще однією гарантією для збереження матеріалів справи й дає змогу забезпечити безперервність судового процесу

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кочергіна Л. Про Єдиний державний реєстр судових рішень / Є. Кочергіна // Вісник Центру комерційного права. – 2006. – № 23. – С. 5.
2. Камінська І.В. «Електронний суд» як гарантія доступності правосуддя / І.В. Камінська // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 3 (28). – С. 54.
3. Дмитрієва О. «Електронний суд» – не просто електронізація провадження, а новий рівень доступу до правосуддя / О. Дмитрієва // Адвокат. – 2013. – № 8. – С. 5.
4. Логінова Н.І. Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства / Н.І. Логінова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apdp.in.ua/v72/61.pdf>.
5. Концепція електронного суду України, розроблена Державним підприємством «Інформаційні судові системи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf.
6. Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затверджений Наказом Вищого адміністративного суду України від 20.01.2015 № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003760-15>.
7. Ковтун М. Електронний суд: призвичаймося до новацій / М. Ковтун // Вісник Національної асоціації адвокатів України. – 2015. – № 5. – С. 51.
8. Іващенко О.В. Концепція «Електронний суд» та її значення для інформування учасників кримінального провадження / О.В. Іващенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer29/1244.pdf>.
9. Підсумки роботи Державної судової адміністрації України за 9 місяців 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rva.arbitr.gov.ua/dsa/1233/lfdhdkfh/>.
10. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
11. Богданов Л.В. Сучасні технології в судочинстві: від електронного документообігу до електронного суду / Л.В. Богданов // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 3. – С. 59.
12. Веб-портал Кабінет електронних сервісів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kap.minjust.gov.ua/about>.
13. Кушакова-Костицька Н.В. Електронне правосуддя: Українські реалії та зарубіжний досвід / Н.В. Кушакова-Костицька // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 105.
14. Технічне завдання на ЄСІС, погоджене рішенням Радою суддів від 29.02.2008 № 38 // Веб-портал Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dsa.court.gov.ua/dsa/456/769005/#_Точ172108721.